

II. Az u. n. thrák lovasisten problémájához.

Az e címen folyóiratunk múlt évi folyamában megjelent fejtegetéseimnek egyik alaptétele, hogy *a vonatkozó emlékeken szereplő lovas nem maga az istenség, hanem a hívő, aki az emléket adományozza.* (10—20. lap.) Erre az állításomra újabb bizonyíték az az arany kehely, melyet még 1876-ban a kubáni kerületben találtak, s ma az Eremitageban őriznek.¹⁹⁾

A rajta levő ábrázolás mellékelten látható: Középen trónoló istennő, jobb-jában edényke; egyik oldalán fa, a másikon karón lókoponya; azután következő a lovas, felemelt jobb-jában ugyanolyan kis edényke, mint amilyen az istennő kezében van. A jelenet minden kétséget kizár abban a tekintetben, hogy nem a lovas az istenség, hanem a trónoló női alak.

*

A kérdéssel kapcsolatosan meg kell emlékeznem arról, hogy tanulmányomra vonatkozólag eddigelé egyetlen hozzászólásról van tudomásom. *Dr. Hekler Antal* volt olyan szíves, hogy nemcsak foglalkozott vele, hanem észrevételeit is megtette.²⁰⁾ Nem osztja véleményemet, mely szerint: „Tévedés ezekben az emlékekben valamely speciálisan thrák nemzeti istenség ábrázolását látnunk.” Hivatkozik olyan adatokra, melyeket én — a tanulmányomban említett okokból — nem ismertem, de részben nem is ismerhettem, mert tanulmányommal egyidejűleg jelentek meg (plovdivi

¹⁹⁾ Trudy Koszudarsztvenogo Isztoriceszskogo Muzeja. Vypuszk I. Razrad. Archeol. — Moszkva. 1926. pag. 23. fig. 19.

²⁰⁾ Arch. Ért. XL. köt. 260. s. köv.

emlékek); de hivatkozik olyanokra, melyek nem újságok előttem sem, és következtetésem azok ismeretével vontam le. Mindezek közt egy sincs olyan, mely bármi tekintetben annyira lényeges eltérést mutatna az általam ismertetett típusoktól, hogy következtetésem helyességét veszélyeztetné. Ő azonban a tömeges leletek helye, s a felajánlók sorában előforduló thrák hangzású nevek alapján, azt a nézetet hangoztatja, hogy a domborművek lovasa nem lehetett más, mint „a heroizált halott típusában ábrázolt thrák főistenség, kinek neve azonban számunkra még rejtély.”

A most idézett és képben bemutatott déloroszföldi emlék világosan mutatja és bizonyítja azt, amit egyik-másik bemutatott emlék alapján állítottam és ami okoskodásom kiindulási pontja, hogy t. i. a *lovas nem az istenség, kinek a votivum szól, s így az ábrázolt thrák lovas istenség sem lehet*. A felirattal ellátottakon viszont rendesen rajta van, hogy melyik istenségnek szól a votivum; olyan esetekben, mikor ez nincs rajta, akkor a szentély, hová felfüggesztették, csakugyan nyilvánvalóvá tette, nem azt, amit Hekler állít, hogy t. i., melyik istenséget ábrázolja, hanem azt, hogy kinek szól a votivum?! Nem feledve azt a lehetőséget sem, hogy volt eset, mikor a felajánló maga sem tudta, hogy kinek ajánlja fel a tárgyat, s ezért ezt a részletet hallgatással mellözi.

Az a tény, hogy az emléktípusnak aránylag korai képviselője mutatható ki thrák földön (Kr. e. III. sz.) egyáltalán nem gyöngíti elméletemet. Mert hiszen természetesen idő kellett hozzá, hogy az eredetileg síremléktípus kifejezetten votivum-típussá alakuljon át. Épen ezért kell sajnálnunk azt, hogy az emlékeket nem tudjuk chronologiai rendbe szedni. Ha ezt tehetnők, akkor részletesebben beszélhetnénk arról, hogy mikor és milyen idegen hatások alatt lesz a heroizált halott a votivumot adó megváltottá, mystévé, aki régi lényében szintén meghalt, mint megváltott pedig egyesült a maga Megváltójával. Az eszmei fejlődés u. i. kétségtelenül ez.

A váltságvadásoknak az a tana, hogy a Megváltó szimbolumainak magára, vagy magához vételével a hívő egyesül a maga Urával, — ami az üdvözülés egyik alapfeltétele, — magyarázza meg a lovas olyan ábrázolásait, ahol valamely istenséghez hasonlít: 4., 11., 13., 14., 18., 41. képek és a Kazarow által legújában közölt háromfejű lovas.²¹⁾ A fejlődésnek ez a vonala ezzel — úgy látszik — be is zárul. De van egy elágazása, mely ugyanebből nő tovább, az egyik egyiptomi Horus-típus hatása alatt: a harcos-vadász típus. Ennek a magva — a halál ellen való küzdelem — szintén megvan az V. sz.-beli görög síremlékeken, aminthogy megvan általában a túlvilági élet hitében, ami általános. Ebből alakul ki a keresztyén Szent György ábrázolás. Más alkalommal módomban lesz kimutatnom egy másik emléktípusnak hasonló szellemű alakulását, amiből kitűnik, hogy az a szellem, mely a most vázolt átalakulás okozója, nem pusztá feltevés, hanem valóságosan létező és ható tényező volt. Egyik tétele tárgyalásom-

²¹⁾ Arch. Anz. 1926. Sp. 7. Abb. 3.

nak, hogy az emlékekben az akkor általános Üdvözítő-keresésnek egyik dialektusát látom, melynek kialakulási helye az északi Balkán, anélkül, hogy azáltal nemzeti (thrák) jellegűvé vált volna. Azt mondhatnám, hogy olyan dialektusa ennek az akkor általános vallási áramlatnak, mint a keresztyén vallásban a magyar katolicizmus, a magyar protestántizmus, s még annyi dialektus az ugyancsak általános keresztyénségben. Természetes, hogy ha ennek a dialektusnak főleg az északi Balkánon kerülnek elő az emlékei, az ajánlók közt aránylag gyakoriak a thrák nevéek. A XVIII. században erdélyi magyar templomi képeken az ábrázolt bibliai események egyes alakjai gyakran szerepelnek magyar ruhában; nem azért, mintha akár a festő, akár a hívők, azt hitték volna, hogy azok a bibliai alakok magyarok voltak, vagy pláne azokkal kapcsolatosan mást hittek volna, mint a többi keresztyének; hanem egyszerűen azért, mert így a történetet jobban tudták szemléltetni, értelmessé tenni a maguk közönsége részére.

Mindezek alapján nem hiszem, hogy a tanulmányomban kifejtett alapelvek változtatnom kellene. De köszönettel tartozom minden tárgyilagossá megjegyzésért, mely a kérdésnek esetleg homályban maradó részleteit kutatja. A kérdés rendkívül bonyolult, s bármennyire bízom álláspontom helyességében, lehet olyan — kellő figyelemre nem méltatott, vagy nem ismert — adat, mely azt megerősít. Az emlékek és közzétételük elszórtsága mellett ez akkor is megtörténhetik, ha az ember mindent elkövet arra, hogy lehetőleg mindent összegyűjtsön. A tudományos intézeteknek ebben a tekintetben való kollégialis szolgálatkészségéről sok lehangozó tapasztalatról tudnánk számot adni valamennyien, a kevés kedvező mellett.

Befejezésül meg kell említenem, hogy tökéletesen helyes Hekler Antalnak 19. képemmel kapcsolatos megjegyzése, vagyis az a megállapítása, hogy Diogenes síremléke hellénisztikus. Itt csakugyan bajba kevert a tömörségre való törekvésem. A Conze-féle első táblához tartozó szövegben u. i. felvetődik az a kérdés, mely azelőtt és azóta is gyakran szerepel: kit ábrázol a síremléken a lovas? Mi — és ma már általában azt állítjuk, hogy a heroizált halottat, anélkül, hogy portréyszerű ábrázolásról volna szó. Ezt akarom támogatni — úgy mellékesen — az én konstantinápolyi emlékemmel. A Studniczka véleménye, s az én arra szóló megjegyzésem persze a Conze I. táblán levő emlékre vonatkozik. A reám nézve bosszantó hibában egyetlen megnyugtató tény, hogy nem érinti a kérdés lényegét.

Dr. Buday Árpád.